

REFLECȚII DESPRE FILOSOFIE ȘI OBIECTUL EI DE STUDIU ÎN OPERA GÂNDITORILOR ROMÂNI DIN SEC. XX – ALEXANDRU SURDU ȘI ȘTEFAN AFLOROAIE

Mafei Vitalie

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *Sfârșitul secolului al XIX-lea se caracterizează ca perioada în care statutul filosofiei în mod special a metafizicii suferă o aprigă critică. Se vorbește despre apusul, decăderea filosofiei, astfel se evidențiază necesitatea unei reforme a filosofiei (în lucrările mai multor filosofi persistă aceste idei K. Jaspers, Ed. Husserl, M. Heidegger, J. Derrida), astfel reflecțiile lui Al. Surdu și Șt. Afloroaie vor permite evidențierea specificului, individualității de abordare asupra filosofiei românești.*

Cuvinte cheie: *filosofie, Al. Surdu, Șt. Afloroaie, filosofie națională.*

Istoria și evoluția filosofiei românești în cadrul culturii universale din sec. XX se manifestă prin creatori de destine culturale și filosofice. Putem menționa elita filosofică a sec XX: Mircea Florian (1888-1960), Constantin Rădulescu Motru (1868 – 1957), Lucian Blaga (1895-1961). Nae Ionescu (1890-1940), Constantin Noica (1909-1987), Emil Cioran (1911-1995), Mircea Eliade (1907-1986), Mircea Vulcănescu (1904-1952). În perioada postbelică s-au formatat și manifestat astfel de gânditori ca Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Sorin Vieru, D.M. Zamfirescu. În generația de azi alături de cei enumerați se regăsesc: Alexandru Surdu, Gheorghe Vlăduțescu, C.M. Ionescu, Ion Ianoși, Mircea Dumitru, Ștefan Afloroaie.

Prin personalitatea și ideile reflectate în operele acestor mari gânditori români sunt scoase în evidență viziunile lor despre filosofie, rolul filosofiei și corelația ei cu știința; principiile cunoașterii filosofico-științifice; metodologia istoriei filosofiei; coraportul dintre filosofie și științele naturii; argumentarea legitimității filosofiei; metoda empirico-raționalistă; esența filosofiei compromisului, conceptul de filosofie și reconstrucție filosofică; critica iraționalismului; reforma conceptului de raționalism; coraportul dintre filosofie, știință, religie; istoriografia filosofiei etc.

O importanță specială în elucidarea esenței filosofiei o au lucrările unor remarcabili filosofi români contemporani - Alexandru Surdu și Ștefan Afloroaie.

Alexandru Surdu autor a următoarelor lucrări *Elogiul filosofiei românești*, Editura Academiei Române, Buc., 1994; *Vocații filosofice românești*, Editura Academiei Române, Buc., 1995; *Izvoare de filosofie românească*, Editura Biblioteca Bucureștilor, Buc., 2010, susține deosebit de argumentat în aceste și alte lucrări ale sale, existența specificului spiritual al poporului român. Autorul pune întrebarea, au românii propria lor filosofie? Dacă da, atunci care ar fi specificul ei? (ca răspuns la aceasta întrebare se bazează pe argumentele lui C. Noica și M. Vulcănescu). Ca urmare, autorul argumentează: existența unor autentice și originale idei filosofice; afirmă că românii posedă și un mediu capabil de determinare a acestor idei; afirmă că pe parcursul istoriei s-a reușit conturarea sistemelor filosofice cu specific românesc. Prin spiritul observației gânditorul constată faptul, că în perioada incipientă culturile autentice presupun o angajare a gândirii filosofice (ca aspect logico-metodologic și axiologic). Al. Surdu constată că cultura română se manifestă prin caracteristici similare, astfel în perioada incipientă factorii de cultură necesită o justificare a inerției de dezvoltare. În această perspectivă autorul se ocupă de elaborarea unei adevărate teorii privind natura și construcția filosofică. În determinarea acestei individualități, Al. Surdu pune accent pe gramatică, studiul limbajului, discursul care este perceput ca o trăsătură a culturii, căci în sensul dat limbajul este un anumit mod de a gândi.

Volumul *Izvoare de filosofie românească*, constituie o continuare a teoriei sale cu privire la existența filosofiei românești. În această lucrare autorul justifică existența și devenirea ei. Al. Surdu numește și izvorul care generează spiritul filosofic original al filosofiei românești. Prin izvor autorul evidențiază o parte a filosofiei și alta - literară. Autorul menționează că drept sursă i-a servit revista *Izvoare de filosofie*, îngrijită de C. Noica și M. Vulcănescu. Începutul filosofiei românești i-și face apariția în perioada traco-gețică.

Al. Surdu analizează interacțiunea între filosofie – știință – artă. Consideră că filosofia are un caracter aparte nefiind nici știință, nici artă. Cu știința seamănă prin generalitate și caracterul universal. Cu arta filosofia are tangență prin texte, lucrări filosofice, care sunt privite ca creații originale, care diferă după autori. Deosebirea

între acestea, autorul o constată prin faptul că filosofia nu este independentă de istoria sa. Particularitatea filosofiei este manifestată prin faptul că specificul problemelor sunt aceleași însă abordarea este diferită. El rezumă că particularitatea filosofiei apare și din izvoarele ei, care sunt speciale din punct de vedere etnic, mental, etc. Evidențiind specificul izvorului filosofiei românești gânditorul constată că în perioada geto-dacă i-și fac apariția așa înțelepți ca: Orpheus, Salmoxis, Pittacos, Anacharisis.

Al. Surdu în final constată că filosofia română există, ea are specificul său, propria ei diversitate și stiluri, determină existența ei pe viitor. Necătând la faptul că românii sunt o națiune atât creatoare cât și consumatoare a filosofiei, Al. Surdu afirmă că ea nu rămâne una strict națională, ci se prezintă ca manifestare a raportului dintre național – universal. Astfel autorul tinde să evite izolaționismul și constată existența freamătului timpului ca factor ce dinamizează și determină dezvoltarea filosofiei românești. Importanța ideilor lui rezidă în faptul că el construiește o filosofie națională, reafirmă spiritul creator al națiunii române, idee pe care o vom dezvolta și în cercetările noastre în teza de doctorat.

Evidențiem ca deosebit de importantă pentru cercetarea noastră ideea lui A. Surdu, expusă în lucrarea *Specificul național al filosofiei* cu referire la raportul dintre național și universal în cadrul filosofiei. ”Nu există filosofie numai națională, dar nici filosofie numai universală, menționează A. Surdu. În plus, filosofia universală diferă și ea de la epocă la epocă, nefiind în fond altceva decât o filosofie națională care s-a impus mai mult decât celelalte într-o anumită perioadă.” Drept exemplu este dat cazul filosofiei clasice germane, mai ales al filosofiei lui Kant și al filosofiei lui Hegel, dar și al mai multor reprezentanți ai filosofiei românești: membrii Școlii Ardelene, M. Eminescu, T. Maiorescu, C. Noica, L. Blaga, M. Eliade, filosofia cărora reprezintă o unitate complementară a naționalului și universalului.

Atât A. Surdu, cât și mai devreme, M. Florian, menționează că specificul național al unei filosofii nu se reduce la un singur aspect. Mircea Florian observase deja faptul că „naționalizarea” filosofiei are și aspecte tradiționale, legate de trecutul cultural-filosofic al națiunii respective care poate fi proslăvit, continuat sau infirmat, dar în nici un caz ignorat. La fel și prezentul sau viitorul. Nu există cazuri de filosofi care să nu se înscrie pe nici una dintre aceste coordonate. Dar, după cum avertizează, pe bună dreptate, A. Surdu, înscrierea pe coordonate diferite poate să ducă la aparența unei înstrăinări de spiritualitatea națională, dacă aceasta este privită unilateral.

Pentru filosofia națională un rol important îl au și limbile naționale, care nu sunt nici pe departe un factor secundar, deoarece terminologia națională are semnificația sa, înțeleasă doar de cunoscătorii acestei limbi, are o încărcătură sentimentală unică, despre care vorbea C. Noica în *Rostirea filosofică românească*, ceea ce, de asemenea, determină specificul național al filosofiei.

O altă idee importantă, susținută în primul rând de M. Vulcănescu și promovată actualmente de A. Surdu este că o filosofie națională nu poate să apară decât în cadrul unei națiuni care a ajuns la un anumit grad de civilizație și cultură, care să aibă o conștiință națională destul de elevată.

Astfel, referindu-se la filosofia românească, Mircea Vulcănescu demonstrează, în mod convingător, că în România, încă înainte de Al Doilea Război Mondial, au existat anumite condiții care au favorizat apariția unei filosofii naționale. M. Vulcănescu indica următoarele condiții:

- existența unei activități de filosofare autentică și originală printre români, născută din motive românești;
- existența unui mediu de difuzare a ideilor filosofice românești în limba românească, prin grai sau scris, în reviste, cărți, cursuri sau conferințe;
- existența unei problematice și a unor sisteme filosofice specifice românești.

La aceste considerente, A. Surdu adaugă, pe bună dreptate, rigorile noi, contemporane: necesitatea de a avea o tradiție filosofică, un trecut filosofic demn de a fi valorificat și, îndeosebi, de a simți o necesitate acută de filosofie. Concluzia care se impune este că dacă vor fi menținute și respectate aceste condiții, filosofia românească va continua să se dezvolte cu specificul ei, cu propria ei diversitate de orientări și stiluri.

Un alt gânditor român contemporan, care intervine cu idei novatoare în studierea istoriei filosofiei românești este Ștefan Afloroaie. O lucrare pilon pentru tema cercetată de noi este lucrarea lui Ștefan Afloroaie *Cum este posibilă filosofia în Sud-Estul Europei*, Iași. Polirom, 1997. Șt. Afloroaie își pune ca scop să determine situația filosofiei în spațiul românesc. De la bun început autorul recunoaște că are rezerve față de expresia *filosofie românească* sau cea *națională* (aici face comparație cu filosofia poloneză cea franceză, spaniolă etc.). Șt. Afloroaie precizează că atunci când vorbim de o filosofie greacă, germană nu se are în vedere o filosofie națională. Consideră că filosofia greacă a realizat legătura între spirite, care era asigurată prin limba greacă, în plus cetatea și omul erau un tot întreg. Când utilizăm acest specific național ne referim la anumite inter-valori ale gândirii filosofice europene (subînțelegem forme, ipostaze ale filosofiei).

Autorul constată că filosofia este un demers critic și radical. Filosofia nu este o atitudine naturală a gândirii (adică nu este o gândire de prima instanță). Ea presupune și solicită o minimă inițiere (fie ea ghidată sau

solitară). În acest sens filosofia este un refugiu al conștiinței sale. Gânditorul vorbește despre problema filosofie pe care o vede în interiorul ei. Pune problema ce este propriu filosofiei în condiția ei lumească. Aici el vine cu ideea relației dintre magistru și discipol în filosofie. Anume această relație asigură rostul filosofiei în istorie (Grecia, elenismul, patristica, India, perioada romantică). Prin intenționalitatea ei se face o încercare de a se iniția într-un anumit mod de viață. Filosofia era un mod de viață.

Șt. Afloroaie evidențiază specificul filosofiei care trebuie să fie una crudă și severă, ea este radicală și intervine cu obiecții, tinde să vadă, să descopere esența. Filosofia nu este privită ca fiind intangibilă, ca un fenomen cu caracter etnic. Ea nu înseamnă folclor, dialect, nu decurge asemenea unui ritual funerar. Consideră că mințile mari ale filosofiei române din sec. XX (M. Florian, M. Eliade, E. Cioran, C. Noica, L. Blaga) contează atunci când sunt incluse în spațiul european. Observăm ca gânditorul la această nuanță are puncte comune cu Al. Surdu, dar și divergențe. În baza acestor reflecții contradictorii ne vom strădui să ne formăm propria atitudine și apreciere a rolului, locului și importanței filosofiei românești a sec. XX. Consideră că este complicat să înțelegi ce se întâmplă în filosofia românească de astăzi.

Schimbarea în filosofie se produce prin intermediul unor mutații în viața noastră mentală, este o schimbare în spiritul timpului (se schimbă percepția realității, limbajul percepe și exprimă o nouă poziționare a omului în lume). Drept răspuns la întrebarea cum este posibilă filosofia în Sud-Estul Europei, autorul o impune prin următoarele schimbări: transformarea în plan mental, la nivel imaginar și a limbajului interior.

Ștefan Afloroaie scanează starea actuală a filosofiei și ajunge la concluzia că totul trebuie luat de la început. Factic, filosofii români din sec. XX nu se resimt prin intermediul filosofiei sale ca fiind una suficientă. Filosofia nu provoacă gândirea actuală. Problema gândirii filosofice românești contemporane rezidă în faptul că aceasta gândire este una de genul revenirii, reîntoarcerii întruna. În materia posibilității, autorul constată existența perspectivei. Aceasta se referă la fenomenologia culturii și a limbii, la metafizică, filosofia științei și a limbajului; cercetările logicii, etc. Necătând la aceasta încurajare autorul constată că ea este lipsită de sens dacă nu este în relație cu celălalt (este relația eu-lumea în vederea regăsirii eu-lui). Pentru a asigura aceasta relație cu străinul (în sensul nostru – gândirea europeană) este nevoie de limbaj, mediul limbajului conceptual, libertatea de limbaj sau de exprimare, este nevoie de trecerea la un alt limbaj – acesta din urmă asigură o libertate a gândirii, a exprimării, a rostirii.

După cum am văzut viziunile acestor gânditori români sunt divergente în determinarea caracterului, specificului și genezei filosofiei românești.

Observăm că Ștefan Afloroaie, în determinarea caracterului, specificului și genezei filosofiei românești are puncte comune cu Al. Surdu, dar și divergențe. În baza acestor reflecții contradictorii se evidențiază rolul, locul și importanței filosofiei românești a sec. XX.

Astfel cercetătorii evidențiază necesitatea valorificării patrimoniului culturii și spiritualității naționale, studierea gândirii filosofice constituind una dintre sarcinile de bază ale științelor socio-umane. Abordarea temelor: specificului și rolului filosofiei; necesitatea și autonomia filosofiei; raportul: filozofie - știință, filosofie – artă, filosofie – religie; clasificarea științelor filosofice, filosofia și conștiința filosofică, criza filosofiei contemporane și reconstrucția filosofică.

În lucrările originale ale filosofilor români din sec. XX va contribui la completarea reflecțiilor despre filosofie și obiectul ei de studiu, manifestarea autonomiei și funcțiile filosofiei, statutul cognitiv al istoriei filosofiei și condiția filosofului, principiul reconstrucției filosofiei ca soluție de depășire a crizei filosofiei și alte probleme ce au constituit interesul cercetărilor filosofilor români din sec. XX.

Bibliografie:

1. Vulcănescu Mircea. *Pentru o nouă spiritualitate filosofică. Dimensiunea românească a existenței*. Vol.1. București: Editura Eminescu, 1996.
2. *Dicționarul operelor filosofice românești. 111 lucrări fundamentale*. Coordonator general Ion Ianoși. București: Editura Humanitas, 1996.
3. *Alexandru Surdu. Elogiul filosofiei românești*, Editura Academiei Române, Buc., 1994.
4. *Alexandru Surdu. Vocații filosofice românești*, Editura Academiei Române, Buc., 1995.
5. *Alexandru Surdu. Izvoare de filosofie românească*, Editura Biblioteca Bucureștilor, Buc., 2010.